

- Полісся: картографічно-джерелознавчий аспект (колядний сніп) / Микола Давидюк // Фольклористичні зошити. – Луцьк : ВАТ Волин. обл. друк., 2003. – Вип. 6. – С. 71–122.
14. Завітій Б. Драматичне дійство «Три королі» в Північно-Західній Україні / Б. Завітій // Полісся: етнікос, традиції, культура : зб. наук. праць за матер. міжнар. наук. конф., верес. 1995 р. – Луцьк : РВВ «Вежа» ВДУ ім. Лесі Українки, 1997. – С. 188–192 ; Завітій Б. Народна драма «Коза» і вертеп: до питання взаємовпливів (на матеріалі західнополіської версії) / Б. Завітій // Фольклористичні зошити. – Луцьк : РВВ «Вежа» ВДУ ім. Лесі Українки, 1996. – Вип. I. – С. 30–42.
 15. Китова С. А. Традиционная и современная поэзия весенне-летних календарных обрядов Волинского Полесья : дис. ... канд. истор. наук / Светлана Китова. – Киев, 1976. – 177,9 л.
 16. Кондратович О. П. Народний календар Волинського Полісся від свята до свята / О. П. Кондратович. – Луцьк : ВАТ «Волин. обл. друк.», 2009. – 200 с.
 17. Ошуркевич О. Архаїчні форми звичаю Запустів на Поліссі / О. Ошуркевич // Минуле і сучасне Волині й Полісся: народне мистецтво і духовність : матеріали II Волин. обл. конф., 12–13 трав. 2005 р. – Луцьк, 2005. – Вип. 15. – С. 107–109 ; Ошуркевич О. Звичай водіння Куста на Волинському Поліссі / О. Ошуркевич // Полісся: етнікос, традиції, культура : матер. міжнар. наук. конф., верес. 1995 р. – Луцьк : РВВ «Вежа» ВДУ ім. Лесі Українки, 1997. – С. 103–110 ; Ошуркевич О. Релікти волочібних звичаїв на західноукраїнському Поліссі / О. Ошуркевич // Полісся: мова, культура, історія : матеріали міжнар. наук. конф., квіт., 1996 р. – К., 1996. – С. 349–353.
 18. Толстой Н. И. Вторичная функция обрядового символа / Н. И. Толстой // Язык и народная культура. Очерки по славянской мифологии и этнолингвистике. – М. : Индрик, 1995. – С. 167–184.

Ковальчук Надежда. Локальная специфика традиционных обычаев и обрядов пасхального цикла на Волинском Полесье (на материалах полевых исследований Государственного научного центра защиты культурного наследия от техногенных катастроф в Камень-Каширском р-не Волинской обл.). В статье освещаются и анализируются специфические особенности традиционных обычаев и обрядов пасхального календарно цикла на территории Волинского Полесья на примере Камень-Каширского р-на Волинской обл. Путём выделения в каждом обряде структурно-функциональных составляющих (акциональных, вербальных, предметных, тремпоральных, персональных), их вариативности определяются западнополесские варианты обычаев и обрядов пасхального цикла, которые проявляются в обрядовых комплексах, приуроченных к «Запустам», «Средокрестной неделе», «Пасхе Мёртвых», «Переplавной среде», распространении польского праздника «Божье тело»; прослеживаются в волочібных, поминальных и русальных традициях. Выяснено, что на исследованной территории не отмечаются праздники Влас и Девятуха.

Ключевые слова: календарный обряд, обычай, традиция, пасхальный цикл, Волинское Полесье.

Kovalchuk Nadiya. Local Specificity of Traditional Consuetudes and Rituals of the Paschal Cycle Within the Territory of Volynske Polissya (Based on the Obtained in Kamin-Kashyrskiy District, Volyn Region Field Materials by the State Scientific Center for Cultural Heritage Protection From Technogenic Catastrophes). The article highlights and analyzes specific peculiarities of traditional consuetudes and rituals of the Volynske Polissya` paschal calendar cycle using the example of Kamin-Kashyrskiy district of Volyn region. On the basis of separation of inherent structural elements (functional, verbal, substantive, temporal, personal) in ritual phenomena and comparative analysis of their variability, the variants of the paschal cycle consuetudes and rituals from Western Polissia were defined. Such variants are being identified in ceremonialisms dedicated to «Zapusty», «Seredohresnyi Tyzhden», «Easter of Dead», «Pereplavna Sereda», in Polish festival «Bozhe Tilo» distribution. These variants may be observed in «volochebni», memorial and mermaid traditions. It is found out that the festivals of «Vlas» and «Deviatuha» are not celebrated within the explored territory.

Key words: calendar ritual, consuetude, tradition, paschal cycle, Volynske Polissya.

Стаття надійшла до редколегії
17.06.2013 р.

УДК 94:39(477.43/44)''19-20''

Богдан Сауляк

Дослідження деревообробних промислів та ремесел на території Східного Поділля наприкінці XIX – початку XX ст.

У статті на основі аналізу наукових робіт висвітлено стан вивчення деревообробних промислів та ремесел на території Східного Поділля наприкінці XIX – початку XX ст. Основну увагу звернено на обстеження

статистичного характеру Подільського губернського статистичного комітету та Подільського губернського земства.

Ключові слова: промисли, ремесла, деревообробка, історія дослідження, дерев'яне начиння, Поділля.

Постановка наукової проблеми та її значення. Дослідження матеріальної культури українців має велике наукове значення та є важливою частиною етнологічної науки. Чільне місце в її вивченні належить промислам та ремеслам як важливим складникам виробничих і побутових потреб населення.

Залежно від природних особливостей та економічного розвитку окремого історико-етнографічного регіону України кожне ремесло набувало специфічних рис. У цьому відношенні виділяється і Східне Поділля, де здавна основним заняттям населення було землеробство й скотарство, що потребувало значного розвитку промислів і ремесел, особливо деревообробних, адже їх вироби використовували під час обробітку ґрунту, збирання, зберігання й транспортування врожаю, а також вони відігравали важливу роль у побуті селянина. Тому їх вивчення має важливе наукове значення й у контексті історії ремісництва, і для розуміння своєрідності всієї традиційної культури регіону.

Мета і завдання статті. «Історія будь-якої науки, – як зазначав С. Токарев, – складається з двох частин: 1) історії накопичення фактичних знань у певній галузі; 2) історії розвитку поглядів, тобто історії того, як осмислювалися й узагальнювалися накопичені знання. Те й те складають дві нерозривні сторони кожної науки, зокрема й етнографії» [1, с. 10]. Тобто, **мета** статті – дослідити процес зародження і розвитку наприкінці XIX – початку XX ст. такого важливого наукового напрямку, як вивчення кустарних промислів загалом і деревообробки зокрема. Основне **завдання** статті – історіографічний аналіз відомих на сьогодні робіт, які розкривають деревообробні промисли та ремесла на території Східного Поділля.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Перші відомості про подільські промисли та ремесла наведено в роботах статистико-краєзнавчого характеру ще середини XIX ст. Проте спеціальне вивчення саме деревообробних промислів розпочинається лише на початку XX ст.

Одна з перших спроб показати стан народних промислів – «Военно-статистическое обозрение Российской империи. Подольская губерния», видане за розпорядженням Генерального штабу капітаном російської армії Твертиновим у середині XIX ст. Основна мета роботи – розглянути територію губернії як місце для розміщення військ, але на сьогодні вона є цінним джерелом, у якому вперше публікуються відомості про число ремісників і перелік професій із усіх повітів. Тут подається статистика з 23-х основних ремісничих професій, які існували на той час, є й майстри, пов'язані з деревообробкою: столярі, теслярі, колісники та бондарі. Автор зазначає, що бондарством займалися лише у трьох повітах: Летичівському – 4 особи, Могилівському – 20, Гайсинському – 4. Зрозуміло, ці цифри не відображають реальний стан «речей», але дають уявлення про основні ремісничі професії які існували в середині XIX ст. [2, с. 119–120].

Частково відомості про промисли та ремесла знаходимо в роботі П. О. Троїцького «О братствах в Подольской епархии». Тут міститься інформація про створення братських ремісничих притулків, кількість учнів у них, ремісничі спеціальності, згадується столярна справа та різьба по дереву [3, с. 120].

Значну цінність для вивчення матеріальної культури Поділля становить семитомне видання експедиційних матеріалів П. П. Чубинського «Труды этнографическо-статистической экспедиции в Западно-Русский край...». Ця експедиція – перша спроба комплексного розгляду різних аспектів матеріальної й духовної культури населення Правобережної України. У другій частині сьомого тому цього видання містяться етнографічні матеріали, присвячені житлобудуванню, знаряддям праці, одягу та їжі українського населення краю. Зокрема, тут описано дерев'яні землеробські знаряддя праці (плуг, рало, борона) та засоби пересування (віз, сани), поширені й на території Подільської губернії [4, с. 398–406].

Провідну роль у вивченні промислів і ремесел Поділля відігравали дослідження, що велися Подільським губернським статистичним комітетом у другій половині XIX ст. На сторінках видань, які видавалися цією установою, публікувалися відомості та статистичні дані про кустарне, фабричне та заводське ремісниче виробництво [5, с. 23].

За підтримки Статистичного комітету у 1886 р. було видано роботу члена-кореспондента Імператорського Московського археологічного товариства В. К. Гульдмана «Подольская губерния: Опыт географическо-статистического описания». У ній уперше зібрані статистичні відомості та

здійснено аналітичну довідку про розвиток кустарних промислів у Подільській губернії. Безперечно, вони носять узагальнюючий характер, проте дають уявлення про головні види промислів і місцевість, де кожен із них був найкраще розвинений. Серед найбільш поширених кустарних промислів В. К. Гульдман називає стельмаство, в якому, за далеко неповними даними, були зайняті 225 майстрів, річний прибуток яких становив 13145 крб. Особливо значними осередками з виготовлення возів і саней автор вважав села Луги, Івашкове, Бритавка, Попова Гребля, Торканівка, Павлівка Ольгопільського повіту. Найбільші центри їх збуту – розташовані на основних торгових шляхах із Півднем України, міста Балта та Тирасполь [6, с. 157–160].

Із кінця XIX ст. на зростання інтересу до селянських промислів вплинула активна робота Подільського товариства сільського господарства і сільськогосподарської промисловості, зокрема кустарного відділу. Його діяльність супроводжувалася проведенням постійних виставок, на яких було представлено і вироби з дерева. Результати своїх досліджень товариство друкувало у періодичних виданнях, але вони стосувалися лише окремих повітів, а не всієї губернії загалом. Одне з таких досліджень здійснено співробітником товариства К. Є. Падлевським і висвітлено в статті «Краткое описание развития кустарного промысла в Подольской губернии». Тут у першій частині подано характеристику умов для їх розвитку та сприяння ремісникам зі сторони товариства та земства. У другій частині описано промисел із виготовлення кошиків як один з найпоширеніших у губернії. Автор звертає увагу на те, що більшість майстрів плетіння були самоуками, і протягом багатьох десятиліть свої вироби майже не вдосконалювали, а їх збут приносив їм досить незначні прибутки [7, с. 373–378].

Один із відомих дослідників господарства подолян – етнограф, мистецтвознавець, музеєзнавець, кандидат богослов'я, дійсний член Наукового товариства ім. Т. Шевченка у Львові, Московського археологічного товариства, київських товариств старожитностей та історико-археологічного при духовній академії Ю. Сіцінський. Упродовж 1895–1901 рр. під його керівництвом і за безпосередньої участі було опубліковано описи всіх церковних парафій і належних до них населених пунктів із висвітленням основних видів господарської діяльності населення [1, с. 21–22].

Завдяки енергії вченого ще у 1890 р. у Кам'янці-Подільському з'явився музей «Древлехранилище Подольского епархиального историко-статистического комитета», який він очолював до 1922 р. 1909 р. у збірці етнографічного відділу цього музею налічувалося 1304 одиниці зберігання, серед яких були і вироби деревообробного промислу. Ю. Й. Сіцінський – автор ґрунтового дослідження «Материалы для истории цехов в Подолии», у якій подано відомості про ремісничі осередки та залишки цехового самоврядування в ремісників другої половини XIX – початку XX ст. [8, с. 417–494].

Упродовж 1912–1917 рр. подільське земство періодично проводило обстеження подільських сіл і видавало журнал «Экономическая жизнь Подолии». На його сторінках опубліковано ряд цінних матеріалів і про розвиток кустарних промислів на Поділлі. Серед них можна виділити роботу відомого етнографа О. Прусевича «Обзор данных о кустарных промыслах Подольской губернии». Автор зауважує, що ремесла та промисли існували лише як побічні, підсобні, хоча і дуже важливі заняття, а найбільшим колоритом відрізнялися ткацькі, гончарні, кушнірні та дерев'яні вироби. Тут же подаються статистичні дані по окремих селах із зазначенням кількості осіб, що зайняті промислами, річного заробітку кожного з них, місця збуту й загальні суми заробітку всіх ремісників [9, с. 37–49]. Цей же автор у статті «Кустарные промыслы в Винницком уезде» показує на прикладі окремого повіту розвиток гончарства, ткацтва та кошикоплетіння. Найбільше уваги тут звернено на промисел із виготовлення кошиків у селах Щітки, Писарівка, Сокиринці, Хижинці та Майдан-Чапельський. Указано, що організацією цього промислу тут займався К. Падлевський, завдяки якому промисел перейшов на якісно новий рівень: від звичайних кошиків до виробів, які експонувалися на різноманітних виставках і реалізовувались у Петербурзі, Варшаві, Києві, Харкові і інших великих містах [10, с. 24].

Цінну етнографічну розвідку опублікував Л. Трофімов у статті «Цыгане-кустари в Подолии», в якій описано промисел із виготовлення ложок, який був головним заняттям циганів у с. Майдан-Стасів. Дослідник зацентровує на важких умовах праці ложкарів; їхній робочий день тривав у середньому 12 годин, а вартість однієї ложки була всього 0,5 коп. Також автор указує на необхідність підтримки цього виду промислу зі сторони земства [11, с. 25–27].

На сторінках цього ж журналу Р. Кнопинг у публікації «Лесное дело и утилизация дерева в Подолии» розкриває стан деревообробних промислів, зокрема стельмаства, бондарства та виготовлення побутових речей. Автор наводить асортимент виробів із різних повітів та їх збут на ринку [12, с. 9–17].

Із діяльністю земства пов'язане й розгортання виставкової діяльності та початок спеціального вивчення промислів Подільської губернії. Наявна на той час інформація про кустарне виробництво в регіоні була далеко не повною й обмежувалась обстеженнями статистичного комітету губернської управи.

Під впливом розпоряджень центральних органів влади та в зв'язку з підготовкою до участі губернського земства у II Усеросійській кустарній виставці в Петрограді й III Всеросійському з'їзді діячів кустарної промисловості земству необхідно було провести комплексне обстеження кустарної промисловості. Тому земськими зборами ухвалено рішення виділити 3250 руб. на вивчення кустарного виробництва в губернії з метою показати реальний стан промислів, віднайти осередки й імена майстрів, які б змогли представити Поділля на виставці та з'їзді.

Розпочалося дослідження у 1912 р. із розсилання анкет в органи влади на місцях. Запитання в них спрямовувалися на виявлення районів побутування того чи того промислу, з'ясування кількості осіб і дворів, зайнятих дрібним виробництвом, час участі в ньому протягом року й форми збуту готових виробів. Усього управою розіслано 2243 анкети, з яких повернулося з відповідями 1900.

Результати анкетування вимагали уточнення, тому у 1913–14 рр. розпочався другий етап дослідження – експедиційний. Для цього було запрошено відомих учених О. Прусевича, В. Свідзинського, Л. Трофімова, П. Штельмаха, Г. Александровича. Вони проаналізували десять найпоширеніших кустарних промислів: гончарство, ткацтво, килимарство, народну вишивку, кушнірство, шевство, вичинку шкіри, обробку каменя, деревообробку та лозоплетіння.

В результаті проведеної роботи земська управа Подільської губернії у 1916 р. узагальнила зібрані матеріали в збірнику «Кустарные промыслы Подольской губернии» [13]. В окремому розділі, написаному Г. Александровичем, розкрито відомості про стан деревообробного промислу на початку століття. Автор на основі кореспондентського й експедиційного дослідження розглядає деревообробні промисли, класифікуючи їх на групи. В групу змішаних видів деревообробки він об'єднує ремісників, кожен із яких виготовляє різноманітні речі: жлукта, бочки, сани, дошки і т. д. В другу групу входять ремісники, які виробляють засоби пересування й окремі частини до них. Кустарів виготовляють дрібні вироби (дерев'яні ложки, сопілки та ярма). Наступна група – це ремісники, які виготовляють обручі та вироби з лози, головні кошики. Інші групи – столярна, бондарна та ситарна, як зазначив дослідник, пояснень не потребують.

Незважаючи на таку розгалужену спеціалізацію, за даними обстеження, обробкою дерева займалися 8275 селянських дворів, що складало лише 0,01 % від загальної кількості населення. Проте майже в кожному селі були майстри, які тією чи іншою мірою спеціалізувалися на обробці дерева, а асортимент їх виробів дозволяв практично повністю забезпечувати місцеві потреби [14, с. 501–614].

В іншому розділі, присвяченому кошикоплетінню, О. Прусевич ділить цей промисел на два види: виготовлення виробів із лози та рогоди, та зазначає, що більшість із них селяни використовували для власних потреб або продажу на ринку, а на замовлення працювало лише одне господарство в с. Щітки. Зона найбільшого його поширення – північно-східна частина губернії за течією річки Буг, де кошикоплетінням займалися 1993 особи у 1173 дворах [15, с. 617–619].

Стан деревообробних промислів на Поділлі описано Г. Александровичем в окремій публікації «Опыт возсоздания истории древодельных промыслов Подольской губернии». Автор зазначає, що деревообробні промисли переживають кризу через подорожчання лісоматеріалів, але вірогідність їх повного занепаду досить мала через значну необхідність у виробах із дерева місцевого населення. Також у статті показано статистику подорожчання основних виробів промислу упродовж 1873–1913 рр. [16, с. 18–26].

У 1920-х рр. з'являється ряд нових етнологічних робіт, у яких наведено відомості про окремі види ремесел та промислів, зокрема й деревообробку. Важливу роль в організації дослідницької роботи на Поділлі відігравали наукові установи Всеукраїнської академії наук, зокрема Кабінет антропології та етнології ім. Хв. Вовка. Співробітники цієї установи проводили дослідження в окремих населених пунктах або за спеціалізацією майстрів. Науковий доробок працівників кабінету публікувався в «Матеріалах до етнології». В одній із публікацій, розміщеній у другому томі «Матеріалів до етнології», Н. Заглада подає відомості про промисел із виробництва ярем в Україні, зокрема й у Подільському регіоні. Дослідниця, провівши значну польову роботу в с. Озаринцях Могилів-Подільського повіту, зазначає, що виготовленням ярем займалися майстри, яких тут називали ярма-

ками, вказує їхні імена й докладно характеризує виробництва із зазначенням матеріалу, конструкції та технології виготовлення [17, с. 13].

Велику дослідницьку роботу в різних районах Поділля провела в 1924–1925 рр. комплексна експедиція Російського музею м. Ленінграда в складі Б. Г. Крижановського, А. Г. Зарембського, М. О. Фріде, А. М. Колаковської, Є. П. Даніні й А. Я. Дуйсбурга. Учасники експедиції не тільки зібрали цінні етнографічні колекції, а й привезли безліч фотографій і замальовок пам'яток матеріальної культури. Також було накопичено цікавий фактичний матеріал, який дав змогу підготувати й опублікувати наукові статті, в яких частково наведено відомості й про ремесла. Так, Б. Г. Крижановський у статті «Подольская экспедиция» найпоширенішими видами народних промислів називає гончарство й ткацтво, які мали свої осередки і забезпечували своїми виробами не тільки місцеве населення, а й сусідні міста та села [18, с. 25].

Значний внесок у вивчення подільських промислів зробив, вже згадуваний вище, науковець, етнограф, краєзнавець Г. Александрович. Із 18-річного віку він, юрист за фахом, брав активну участь у краєзнавчому русі на Поділлі та вивченні народної культури. За дорученням земства обстежував кустарні промисли, організовував виставки, збирав і поповнював цінними пам'ятками колекції музею Подільської губернії [7, с. 42]. Саме він у 1920-х рр. – основний організатор та координатор експедиційного дослідження промислів Подільського краю. І хоча етнографічні експедиції Г. Александровича не завершилися узагальнюючою роботою, проте вони стали джерельною базою для підготовки праць із традиційних народних промислів, зокрема деревообробних [7, с. 46–47].

Докладніше в цей період вивчався гончарний промисел. Співробітником Державного центрального музею народознавства у Москві Ю. А. Самарінін проведено дослідження подільського гончарства, результатом чого стало написання роботи «Подольские гончары» [19]. А. Г. Зарембський у праці «Народное искусство подольских украинцев» подав загальні риси гончарства й ткацтва на Поділлі [20]. На сторінках наукового збірника «Матеріали до етнології» публікувалися роботи Л. Шульгіної «Гончарство в с. Бубнівці на Поділлі» (є відомості і про дерев'яні гончарні інструменти) та Є. Спаської «Орнамент бубнівського посуду» [21; 22].

В наступні роки внаслідок зміни політичної ситуації в державі репресовано багатьох українських етнологів, а накопичені ними матеріали, зокрема і з матеріальної культури, так і залишилися неопублікованими. Етнологічні дослідження і України загалом, і Поділля зокрема інтенсивно підмінялися вивченням упроваджених у народну культуру нових радянських традицій, обрядів та свят.

Висновки. Здійснивши короткий огляд історіографії подільських деревообробних промислів та ремесел кінця XIX – початку XX ст., можна стверджувати, що попри деякі напрацювання з окремих питань цілісної картини їх тогочасного розвитку на сьогодні немає. Отже, необхідне подальше вивчення регіонально-локальних особливостей подільських промислів та ремесел як вагомого компонента матеріальної культури.

Джерела та література

1. Мельничук Л. С. Гончарство Поділля в другій половині XIX–XX століттях: історико-етнографічне дослідження / Л. С. Мельничук. – К. : Унісерв, 2004. – 350 с.
2. Военно-статистическое обозрение Российской империи. Подольская губерния. – СПб. : Тип. Департамента Генер. штаба, 1849. – Т. 10, Ч. 2. – 302 с.
3. Троицкий П. О. О братствах в Подольской епархии / П. О. Троицкий // Подольские епархиальные ведомости. – 1868. – № 4. – С. 119–120.
4. Труды этнографическо-статистической экспедиции в Западно-Русский край, снаряженной Императорским русским географическим обществом. Юго-Западный отдел. Материалы и исследования, собрание д. чл. П. Чубинским. – СПб. : Тип. К. В. Трубнокова, 1877. – Т. 7. – 648 с.
5. Сведения о ремесленной фабричной и заводской промышленности. О числе ремесленников в городах // Труды Подольского губернского статистического комитета (за 1865–1866 гг.). – Каменец-Подольск : [б. и.], 1869. – С. 23.
6. Гульдман В. К. Подольская губерния: Опыт географическо-статистического описания / В. К. Гульдман. – Каменец-Подольск : [б. и.], 1889. – 414 с.
7. Падлевский К. Э. Краткое описание развития кустарного промысла в Подольской губ. Труды местных комитетов о нуждах сельскохозяйственной промышленности. Подольская губерния / К. Э. Падлевский. – СПб. : Тип. Киршбаума. – Т. 31. – С. 373–378.

8. Сицинский Е. И. Материалы для истории цехов в Подолии / Е. И. Сицинский // Труды Подольского епархиального историко-статистического комитета. – 1904. – Вып. 10. – С. 417–494.
9. Прусевич А. Обзор данных о кустарных промыслах Подольской губернии / А. Прусевич // Экономическая жизнь Подолии. – 1913. – № 10–11. – С. 54–70; № 13. – С. 37–49.
10. Прусевич А. Кустарные промыслы в Винницком уезде / А. Прусевич // Экономическая жизнь Подолии. – 1913. – № 5. – С. 24–26.
11. Трофимов Л. Цыгане-кустари в Подолии / Л. Трофимов // Экономическая жизнь Подолии. – 1913. – № 13. – С. 25–27.
12. Кнопинг Р. Лесное дело и утилизация дерева в Подолии / Р. Кнопинг // Экономическая жизнь Подолии. – 1915. – № 15. – С. 9–17.
13. Кустарные промыслы Подольской губернии. – Киев : Типолитограф. С. В. Кульженко, 1916. – 646 с.
14. Александрович Г. Кустарные древодельные промыслы в Подольской губернии / Ю. Александрович // Кустарные промыслы Подольской губернии. – Киев : Типолитограф. С. В. Кульженко, 1916. – С. 501–614.
15. Прусевич А. Корзиноплетение в Подольской губернии / А. Прусевич // Кустарные промыслы Подольской губернии. – Киев : Типолитограф. С. В. Кульженко, 1916. – С. 615–624.
16. Александрович Г. Опыт воссоздания истории древодельных промыслов Подольской губернии / Ю. Александрович // Экономическая жизнь Подолии. – 1917. – № 5. – С. 18–26.
17. Заглада Н. Ярмо / Н. Заглада // Матеріали до етнології. – К., 1929. – Кн. 2. – С. 11–18.
18. Крыжановский Б. Г. Подольская экспедиция / Б. Г. Крыжановский // Этнографические экспедиции 1924 и 1925 гг. – Л. : [б. и.], 1926. – С. 22–38.
19. Самарин Ю. А. Подольские гончары / Ю. А. Самарин. – М. : [б. и.], 1929. – 54 с.
20. Зарембский А. Народное искусство подольских украинцев / А. Зарембский. – Л. : Гос. тип. им. Е. Соколовой, 1928. – 48 с.
21. Шульгина Л. Гончарство в с. Бубнівці на Поділлі / Л. Шульгина // Матеріали до етнології. – К., 1929. – Кн. 2. – С. 111–200.
22. Спаська Є. Орнамент бубнівського посуду / Є. Спаська // Матеріали до етнології. – К., 1929. – Кн. 2. – С. 201–227.

Сауляк Богдан. Исследование деревообрабатывающих промыслов и ремесел на территории Восточного Подолья в конце XIX – начале XX в. В статье на основе анализа научных работ показано состояние изучения деревообрабатывающих промыслов и ремесел на территории Восточного Подолья в конце XIX – начале XX в. Основное внимание обращено на обследование статистического характера как наиболее распространенные в исследуемый период.

Установлено, что деятельность по изучению кустарных деревообрабатывающих промыслов в данный период условно делилась на два этапа: конец XIX в. – конец 1910-х гг. и 1920-е гг. В первый период их исследования происходило при непосредственном участии Подольского губернского статистического комитета, Подольского общества сельского хозяйства и сельскохозяйственной промышленности и Подольского губернского земства. На следующем этапе их исследованием частично занимались научные учреждения Всеукраинской академии наук, в частности Кабинет антропологии и этнологии им. Хв. Вовка и комплексные экспедиции из музеев городов Москвы и Ленинграда.

Ключевые слова: промыслы, ремесла, деревообработка, история исследования, деревянная утварь, Подолье.

Saulyak Bogdan. Research Woodworking Trades and Crafts in East Podolia in the Late XIX – Early XX Century. On the basis of the analysis of scientific papers the study of woodworking and crafts in East Podolia in the late XIX – early XX century is shown. The main attention is focused on the statistical investigation, as the most common during the study period.

The article presents that investigation of the handicraft woodworking trades during the study period could be divided into two stages: the end of the XIX century – the end of the 1910s and 1920s. During the first period they were studied by the Podolsky Regional Committee, Podolsky Company of Agriculture and Agricultural Industry, and Podolsky Zemstvo. Then the handicraft woodworking trades were studied by scientific institutions of the Ukrainian Academy of Sciences, such as Cabinet of Anthropology and Ethnology named after Hv. Vovk and expedition of the Moscow and Leningrad (St. Petersburg) Museums.

Key words: trades, crafts, woodworking, history research, wooden utensils, Podillya.

Стаття надійшла до редколегії
24.06.2013 р.